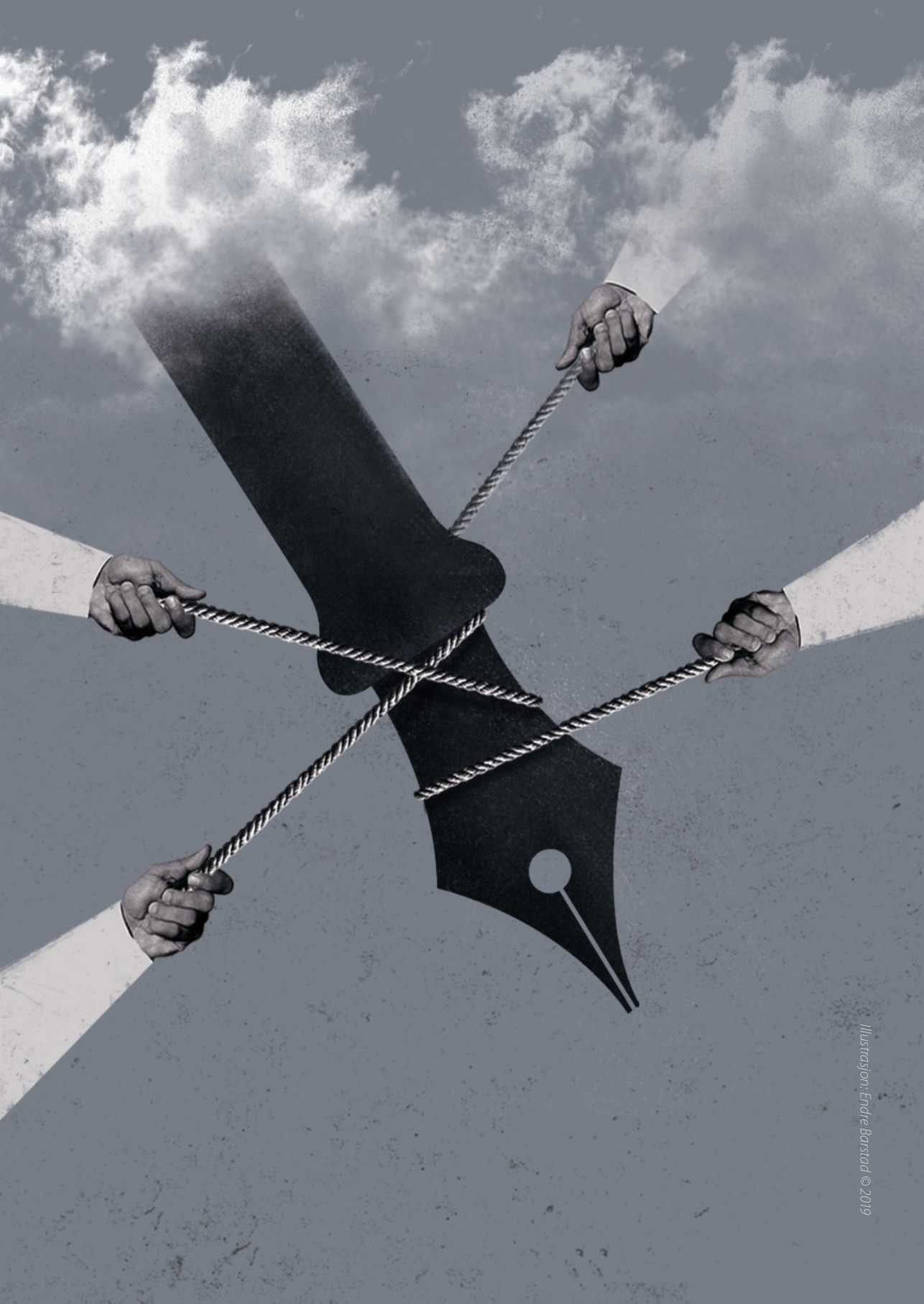

Om partipressens korporative system – et søkelys på seks høyrepresseaviser

Per Overrein
Førstelektor
Institutt for lærerutdanning, NTNU
per.overrein@ntnu.no

Roar Madsen
Førsteamanuensis
Institutt for lærerutdanning, NTNU
roar.madsen@ntnu.no

I *Mediehistorisk Tidsskrift* nr. 25, 2016 fikk både Henrik G. Bastiansen og Hans F. Dahl gi hver sin kommentar til vår artikkel i samme nummer. Bastiansen omtalte vår artikkel som tendensiøs og tunnelpreget ensidig, og påstod at vi bagatelliserte og bortforklarte påstander med retorikk.¹ Dahl hadde en langt mer neddempt tone, og stilte seg mer åpen for våre vurderinger.²

Vi vil først kommentere innvendingene mot vårt syn på presseutredningene og presseutredningene. Deretter følger en utdypende argumentasjon for at partipressen var et (samfunns-)korporativt system, noe som gir viktige premisser for vårt syn på kildeverdien av presseutredningene og vår analyse av *partipressesystemet*. Så drøfter vi om det er rett å omtale partipressen som om den generelt var i krise i 1970-årene. Vi vil også argumentere for at pressestøtten understøttet – og ikke undergravde – partipressesystemet.

Til slutt følger en kritisk undersøkelse av Bastiansens påstand om at partipressen hadde falt da mediekonsernene bygde seg opp. Vi har undersøkt strukturelle partibindinger for seks aviser innenfor

den tradisjonelle høyrepresen i Østfold (*Fredrikstad Blad* og *Moss Avis*), Akershus (*Østlandets Blad*) og Vestfold (*Tønsbergs Blad*, *Gjengangeren* og *Sandefjords Blad*), der oppkjøpene fra Orklakonsernet startet i 1985/1986. I tillegg har vi også undersøkt høyrepresserelevante arkivalia og roller/posisjoner som redaktører og andre sentrale personer i disse avisene hadde i «høyrefamiliens» organisasjoner i samme tidsrommet.

Presseutredningene var aktører for partipressen

I sitt tilsvaer hevdet Bastiansen at presseutredningene ikke var en selvstendig faktor i historien om partipressens fall, og at presseutredningene ikke var primærkilder. Ingen andre presseforskere har gjort «samme oppdagelse som Overrein og Madsen»³ tidligere, skriver han. Bastiansen understreker at bare dersom pressestøtterne var «*helt selvstendige aktører* [vår kursivering] får NOU-ene en ny verdi som kilde»⁴.

Det er kjent at aktører handler innenfor bestemte kontekster, og sjelden eller aldri er helt selvstendige. «Selvstendiggjøring» er likevel nyttig som analytisk

Vi takker forskergruppen HIPOLS (Historie, politikk og samfunnsutvikling) <https://www.ntnu.no/ihu/hipols> for anledningen til å presentere og diskutere artikkelen på strategiseminar i Malmø i månedsskiftet januar/februar 2019. Vi er spesielt takknemlige for kritiske og konstruktive kommentarer og forslag fra professor Jakob Maliks (NTNU), professor Marie Smith-Solbakken (UiS), professor Hans-Jørgen Wallin Weihe (Hlnn), førsteamanuensis Lise Kvande (NTNU), universitetslektor Peter Mørk (NTNU) og ph.d.-stipendiat Helga Bjørke Harnes (NLA-Høgskolen, Bergen), alle medlemmer av forskergruppen HIPOLS. De har selv sagt likevel ikke noe som helst ansvar for eventuelle svakheter som hefter ved artikkelen.

grep, som forsøk på å isolere enkeltfaktorer og aktører. Dermed kan sammenhenger tre tydeligere fram og sannsynliggjøres eller forkastes. Dette gir risiko for overdreven selvstendigjøring, mens fravær av en slik fremgangsmåte gir risiko for usynliggjøring av aktører og interesser. Men hvilke krav bør stilles for at en gruppe kan regnes som en aktør? En av de mest brukte introduksjonsbøkene til historiefaget gir dette svaret:

«For å gi en gruppe status som aktør i en historisk framstilling, må ikke nødvendigvis handlingen gruppen står for, begrunnes i en felles formell beslutning, men individene som utgjør gruppen, bør handle ut fra en form for felles bevissthet.»⁵

Presseutrederne var oppnevnt med mandat og ressurser fra departementet, og tok til slutt en felles beslutning gjennom sine (stort sett) enstemmige innstillinger. Vi ser også at den offentlige debatten om pressen forholdt seg til utvalgskonklusjonene.⁶ Det ga «pressestøtterne»⁷ innflytelse både i stortingsbehandlingen og den offentlige debatten. Presseutrederne opererte innenfor kontekster definert av pressens realiteter og av sin plassering i forhold til pressefeltet. De kunne være redaktører, presseforskere, partipolitikere eller ha verv i partipresseorganisasjon eller andre presseorganisasjoner. Utredningene de produserte, må ha uttrykt «en form for felles bevissthet». Presseutrederne tilfredsstilte dermed mer enn minstekravet for hva som kan regnes som gruppeaktører.

Bastiansen mener at andre presseforskere ikke har uttrykt dette aktørperspektivet tidligere eller like tydelig som oss. Han kan ha rett i at dette har vært mindre omtalt i avpartifiseringssammenheng. For noen forskere kan slike aktørperspektiver ha vært opplagte, ettersom korporative kontaktflater og fellesinteresser er et kjent fenomen på andre felter. Presseforskningen er også blitt drevet av et lite miljø der de fleste har kjent hverandre. I flere tilfeller satt

framtreddende presseforskere selv i statlige utvalg⁸ som forvaltet argumentasjonen som legitimerende partipressen, pressestøtten og bevilgninger til utdanning og presseforskning. Da kan det ha vært problematisk for dem eller for nære forskerkolleger å operasjonalisere en kritisk tilnærming til presseutredernes vurderinger. Det trengs en konkret undersøkelse som holder spørsmålet om presseutrederne eller «pressestøtterne» var en aktørgruppe, åpent, ikke en lukking av feltet.

Bastiansen hevder at presseutredningene ikke kan være primærkilder i diskusjonen om avpartifisering.⁹ Med primærkilde menes vanligvis en samtidig formulert kilde. Begrepet «samtidig» er noe tøyelig, og kravet om at kildeskaperen skal være «øyenvitne» til fenomenet som omtales, beskrives i moderne metodelitteratur som puristisk. Det blir hevdet at det gir bedre mening å beskrive primærkilder relativt – som mer eller mindre primære.¹⁰ Vår

vurdering er at offentlige utredninger er en sentral primærkilde når statens politikk og undersøkelser av det overordnede partipressesystemet skal drøftes.¹¹ Utredningene oppsummerte og formulerte sentrale saksinnsikter på

feltene som omgav partipressen, og vurderte forslag til statlig pressepolitikk.

Historiefaglig metodelitteratur er mindre bastant om skillet mellom primær- og sekundærkilder enn Bastiansen praktiserer. «The distinction between primary and secondary sources [...] is rather less clear-cut than it might appear at first sight, and the precise demarcation varies among different authorities.»¹² Det er også kjent at ett dokument (f.eks. en NOU) kan ha deler som brukes som primærkilde, mens andre deler kan være sekundærkilde. Uansett vil kildeklassifiseringen også være avhengig av hva forskningsspørsmålet og hypotesen(e) faktisk går ut på.

Bastiansens konklusjon er at arkivkildene fra partipresseorganisasjonene ser avviklingen *innenfra*, og av den grunn er primærkilder. Mens presseutredningene som ser avviklingen *utenifra*, er sekundærkilder.¹³

Presseutrederne var oppnevnt med mandat og ressurser fra departementet, og tok til slutt en felles beslutning gjennom sine (stort sett) enstemmige innstillinger

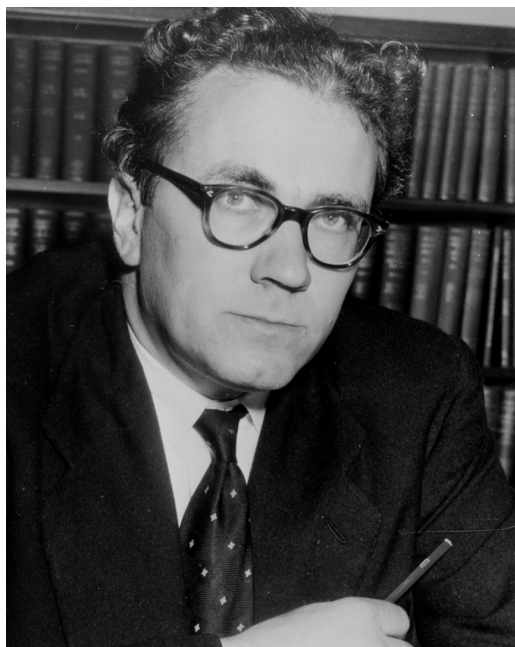
Bare den første delen av denne vurderingen kan vi slutte oss til. Vi finner det opplagt at partipressesystemets utvikling (avvikling) må forklares både med indre (avisinterne) og ytre (aviseksterne) blikk og faktorer. Avviklingen av partipressen som system må både studeres nedenfra (i det enkelte avistilfellet) og ovenfra (politiske og økonomiske rammevilkår) – og naturligvis også på nivået til de enkelte partiers presseorganisasjoner.

En diskusjon der det forutsettes at presse-NOU-er samlet må defineres som sekundær-kilder, og i tillegg samlet regnes som lite vesentlige i forskning på avpartifiseringen, finner vi derfor faglig uholdbar og lite i samsvar med kildebrukstradisjonene i historiefaget. Det er grunn til å minne om at klassifisering som primærkilde ikke er det samme som klassifisering som generelt pålitelig, fri for slagside eller nødvendigvis mer tungtveiende i alle konkrete vurderinger enn andre kilder. Det er også liten grunn til tro at materiale fra bredt sammensatte offentlige utvalg i større grad enn f.eks. materiale etter partipresseorganisasjoner skulle være preget av faktorer som reduserer kildenes bruksverdi. Ettersom NOU-er er forarbeider til offentlig politikk og regjeringer ofte vil foretrekke konsensus omkring de premisser og forslag som fremmes, kan slike kilder ofte også være pålitelige, troverdige eller dekkende. Og uansett la de sentrale premisser for debatt og beslutninger.

Undersøkelser som sikter mot å forstå det overordnede partipressesystemet eller partipressens korporative system og dets opphør, kan uansett ikke bare basere seg på kilder fra avisarkiver eller partipresseorganisasjonsarkiver. Slike kilder vil ha begrensninger når det gjelder å fange opp partipressesystemets helhetlige karakter.

Partipressen – et samfunnskorporativt system.

Statlige utvalg og utredninger er første skritt regjeringer tar når offentlig politikk og styringsredskaper for statsmakten skal utformes. I perioden fra ca.1965

Stein Rokkan (1921-1979). (Foto: NTB-arkiv/SCANPIX).

Stein Rokkan kalte det norske styringssystemet i etterkrigstiden korporativ pluralisme – og statlige utvalg var sentrale i systemet. Trond Nordby har undersøkt omfanget av utvalgene, og omtaler systemet som samfunnskorporativisme

til 1994 ble det nedsatt seks presseutvalg, avgitt syv innstillinger samt en maktutredning som viet dagspressen betydelig plass.¹⁴

Stein Rokkan kalte det norske styringssystemet i etterkrigstiden *korporativ pluralisme* – og statlige

utvalg var sentrale i systemet.¹⁵ Trond Nordby har undersøkt omfanget av utvalgene, og omtaler systemet som *samfunnskorporativisme*. I Rokkans forståelse eksisterte ulike korporative sektorer innenfor en pluralistisk styringsform der staten både var part og megler mellom interessegrupper. «Public committees with members representing organized interests are frequently perceived as the core expression of Scandinavian Corporatism [...]»¹⁶ Utvalgsmedlemmer som representerte organiserte pressepolitiske interesser, var vesentlige innslag i prosessen med å utforme en statlig pressepolitikk. Ifølge Nordby bygde utvalgssystemet primært opp under statens styrings-

kapasitet. Staten hadde et potensielt overtak i forhold til andre aktører. Regjeringen organiserte utvalgene og etablerte mandat. Det var også vanlig at departementsansatte som satt i utvalg, drøftet «med sin politiske ledelse – på alle stadier, fra mandatet tolkes til endelig uttalelse er avgitt».¹⁷ Offentlige utredninger innsnevrer det politiske handlingsrommet gjennom å definere bort tenkelige politiske løsninger/tiltak, og de uttrykker ofte kontinuitetsfortellinger.¹⁸ Hovedinntrykket i den samlede vurdering av offentlige utredninger etter 1945 er at (historie)fortellingene «oftest [er] politikernes eller byråkratenes egne fortellinger».¹⁹ Maktutredningen (1982) hevdet for eksempel at det var med henvisning til de parlamentariske tradisjonene i pressen at presseorganisasjonene hadde bedt om direkte statsstøtte.²⁰ Ut fra en slik fortolkning ble det etablert en forståelse av partipressen som en viktig del av den norske demokratiske tradisjonen, og denne ble gjenfortalt i presse-NOU-ene.

Omfanget av «policy preparation corporatism», vurdert etter antallet nedsatte offentlige komiteer med partsrepresentasjon, gikk klart ned fra ca. 1980.²¹ Etter dette avløste departementsinterne arbeidsgrupper gradvis de partssammen-satte offentlige utvalgene.²² Men også utover 1980-årene og inn i 1990-årene forberedte partssammen-satte utvalg statens pressepolitikk.

Forholdet mellom staten og organiserte interesser kan tolkes som «an exchange between the state and organized interests.»²³ Både staten og de organiserte interessene rådde over ressurser som var etterspurt av de andre partene. Staten kontrollerte lovgivning, bruk av offentlige midler og inngangsbillett til forberedelse av statlig lovgivning, politikk og pengebruk. De organiserte interessene kunne på sin side fremme (eller hindre) aksept for de statlige beslutningene. Arbeidet i utvalgene kan derfor moderat oppfattes som en *samordning* mellom staten og de organiserte interessene, eller mer «radikalt» som en *kooptering* av de organiserte interessene i faser av politikktutfor-

mingen. Om møteplassen eller utvalget domineres av «forhandlinger» med kompromisset som målsetning, der én uttalelse skal fremmes, oppstår gjerne korporative løsninger. Samordning, harmonisering og enighet er målet.²⁴ Organisasjonene kunne dermed bli gisler for statens politikk. På den andre siden fikk organisasjonene innflytelse, som kunne styrke administrasjon og sekretariat,²⁵ og dermed også øke deres senere påvirkningstygnde.

Flere har omtalt norsk (parti-)presse i et korporativt perspektiv. I *Medienes privilegier* viser Krumsvik til Hallin og Mancinis forskning, som karakteriserer det nordeuropeiske mediesystemet som et «demokratisk-korporativt»²⁶ system. I en anmeldelse av boken til Krumsvik kunne Helge Østbye slutte seg til omtale av det norske pressesystemet som korporativt,²⁷ det samme gjelder Paul Bjerkes ph.d.-avhandling fra 2008.²⁸ Maktutredningens rapport om massemedier fra 1982, under ledelse av Sverre Høy, plasserte tid-

Hovedinntrykket i den samlede vurdering av offentlige utredninger etter 1945 er at (historie)fortellingene «oftest [er] politikernes eller byråkratenes egne fortellinger»

lig norsk (parti-)presse i et slik perspektiv. Den så på opptakten til pressestøtten som en prosess der «den politiske og korporative kanal samordnes».²⁹ I rapporten ble det hevdet at det hørte til sjeldenhetene at en «bransje kontrollerer en rekke politiske kanaler i

t tillegg til den korporative.»³⁰ Det er ikke opplagt hva Høy la i at den «politiske og korporative» kanal ble samordnet. Tradisjonelt har det vært et skille mellom «numerisk demokrati og korporativ pluralisme»³¹ som beslutningskanaler. Det vesentlige er likevel at Høy sa de to kanalene samordnet gjennom innføringen av pressestøtten. Flere forhold peker i den retningen.

Et av dem var at tyngdepunktet i Hellerudkomiteen spilte dobbeltroller som både pressefolk og politikere. De var aktører på alle sider der saken skulle behandles. Alle «unntatt to hadde klar partipolitisk tilknytning».³² Et klart flertall var for pressestøtte, og med ett unntak (presseforsker, tidligere journalist) besto den av folk fra pressen.³³ En åpenbar fordel ved behandlingen av saken i Stortinget var at 43 av 165 stortingsrepresentanter hadde hatt «en nær tilknyt-

Offentlige utredninger viser at pressen oftest fungerte som redskap for politikernes egne fortellinger, hevder forfatterne.

ning til aviser»³⁴ på ulike måter. Bare partiet Høyre var på det tidspunktet motstandere av pressestøtten, men motstanden avtok utover 1970-årene.

Det Høyer kanskje ikke visste da maktutredningen ble skrevet, var at den politiske kanalen gjennom Arbeiderpartiet lå langt foran presseorganisasjonene og andre partier i tenkningen om pressestøtte. Allerede to år før Hellerudkomiteen ble oppnevnt, ble saken behandlet i samarbeidskomiteen mellom Arbeiderpartiet og LO,³⁵ som nedsatte et eget avisutvalg med sjefen i Norsk Arbeiderpresse (Johan Ona) som leder.³⁶ Dermed var pressestøttespørsmålet brakt til regjeringsnivå uten byråkratiske mellommenn i statsapparatet. Få bransjer stod i en slik særstilling.³⁷ Før Hellerudkomiteen fantes, hadde Ona utformet et forslag til behandling i samarbeidskomiteen som på få punkter skilte seg fra Hellerudkomiteens senere innstilling. Da var regjeringsmakten tapt for Arbeiderpartiet, men Ona så det etter hvert som en fordel at det ikke var en Ap-regjering som foreslo offentlig

pressestøtte.³⁸ Innføringen av pressestøtte ble dermed et bredt *presseforlik* (staten, partiene, presseorganisasjonene) der partiet Høyre protesterte, men etter hvert ble med på ferden. I *Norsk presses historie* er Sigurd Høst noe mer kritisk til framstillingen av Onas og A-pressens betydning for etableringen av pressestøtten. Høst legger vekt på presseorganisasjonenes langsiktige forarbeid og det samarbeidet som oppstod mellom presse og stat rett etter krigen.³⁹ Men framstillingen bekrefter uansett at korporative kanaler eksisterte også før pressestøtten kom til. I 1976 ble også det permanente *Kontaktutvalget mellom dagspressen og staten* opprettet. Mandatet var å gi råd og komme med nye tiltak for å sikre en differensiert presse. Departementet styrte oppnevningene, og utvalget var satt sammen av folk fra pressen, departementet og politikken. I flere tilfeller hadde medlemmer dobbeltroller.⁴⁰

Sammen med maktutredningen fra 1982, Torbjørn Wales hovedoppgave fra 1972 og Vegar Slettens

arbeid om pressestøtten fra 1979 gir disse arbeidene indikasjoner på at den korporative tre-partsmodellen vokste fram og ble fast institusjonalisert gjennom innføringen av pressestøtten. Framstillingen til Einar Olsen fra 1998 av hvordan pressestøtten ble etablert og utviklet seg, kan også tyde på det. I Olsens perspektiv fikk presseorganisasjonene og partipresseorganisasjonene nærmest rollen som støttespillere for statens pressepolitikk.

Statens politikk var å opprettholde partipressen

I 2016-artikkelen laget vi en modell over det korporative partipressesystemet.⁴¹ På ett område bør det bildet vi da tegnet, justeres. Staten hadde trolig en mer betydelig rolle enn antatt både for konsolideringen, utviklingen og senere også for avviklingen av partipressen. I vår modell ble statens rolle side-stilt med presseorganisasjonene. Om Trond Nordbys antagelser holder stikk, innebærer det at det korporative arrangementet rundt pressen langt på vei bygde opp under den statlige styringskapasiteten.

Med etableringen av pressestøtten var det statlig politikk at partipressen skulle konsolideres og bygges ut. For å sikre demokratisk diskusjon og bidra til folkeopplysning og politisk-ideologisk mangfold var (parti-)pressen et sentralt redskap i samfunnsbyggingen. I offentlige utredninger ble en differensiert presse definert som en partipresse, og sammen med parlamentarismen utgjorde systemet et strukturert mangfold i samfunnet. Vi har allerede nevnt Maktutredningens påpekning fra 1982 av de parlamentariske tradisjonene i norsk presse under henvisning til ønsket om direkte statsstøtte.⁴² Einar Olsen har pekt på at tanken om å gjøre avisdrift til vanlig forretningsvirksomhet konsekvent ble avvist, og at det skulle legges til rette for at aviser skulle betraktes som «politikens og demokratiets redskaper.»⁴³ I offentlige utredninger ble det lagt inn argumentasjon som rettet seg direkte mot Høyres liberale presseideologi og deres syn på

hva «mangfold» i pressen innebar.⁴⁴

Det er mulig at ikke alle i pressen forstod at med pressestøtten ble det en statlig oppgave å opprettholde partipressen. Men partilederne, statsforvaltningen og ledelsene i presseorganisasjonene må ha forstått hva som sto på spill. Gjennom den korporative trepartsmodellen sikret staten og partiene seg mot et opprør mot partipressen i journalistenes organisasjoner og presseorganisasjonene for øvrig. Ut fra høringsrunder i den korporative kanalen (presse-NOU-er, komiteer og utvalg) hadde pressens folk, journalister og redaktører akseptert at partipressen var en viktig del av det norske demokratiet. De ønsket bare litt mindre av den, som det het i uttalelser.⁴⁵ Forutsetningen var at staten tilrettela ordninger og økonomiske støttetiltak slik at pressedrift ikke ble ren forretningsvirksomhet, noe som ville sanere pressestrukturen. Partiene skulle sikre at pressen fikk stabil støtte i opinionen, og støtten på Stortinget sikret at

*Unge A-presseredaktører tok signalene
på alvor og skapte en mer kritisk
journalistikk, også i forhold til eget parti.
Den eldre garde i Arbeiderpartiets ledelse
likte nok utviklingen dårlig*

store økonomiske særfor-deler tilfløt pressen. Dette ville vært umulig å oppnå om pressen på dette tidspunktet hadde brutt med partiene.

Denne korporative ordningen betød ikke at staten kunne hindre at enkeltaviser valgte partiavhengig-

het. I flere tilfeller kunne heller ikke partiene hindre at partitilknytningen ble trappet ned eller brutt. Men kollektivt var partiene i posisjon til å utøve makt over avisene som bedrifter, gjennom sin «kontroll med statens makt»⁴⁶ og bevilgninger. I praksis bestemte Stortingets bevilgninger hvor mange utgiversteder det skulle være én avis eller konkurranse mellom flere aviser. Hva som ble løsningen, hadde åpenbart også følger for innholdet i avisene og på sikt for forholdet til partiene.⁴⁷

Det var flere som så dette og derfor var kritiske til pressestøtten, som de mente skapte et avhengighetsforhold til staten.⁴⁸ Det gjaldt også politikere, som Osmund Faremo (Ap), som ønsket å bruke makten ved å opprette et folkevalgt organ som skulle være en produktkontroll av det politiske innholdet i avisene og

luke ut «tåpelege og skadelege sensasjonsmakeri».⁴⁹ Forslaget ble avvist og pressestøtten ble gitt uten at staten stilte innholdskrav.⁵⁰ Det er likevel klart at staten aldri ville drysset store millionbeløp utover pressen uten at den fikk noen «garantier til gjengjeld».⁵¹ Staten fikk disse gjennom presseorganisasjonenes deltakelse og tilslutning til dagspresseutvalgenes konklusjoner og argumentasjon. Der ble det slått fast, som tidligere vist, at partipressen var nødvendig for at det parlamentariske demokratiet nasjonalt og lokalt skulle fungere. Med slike konklusjoner, underbygget av argumentasjon fra (presse-) forskningen, ville det vært vanskelig for ledelsen i presseorganisasjonene å mobilisere aktivt mot partipressen, om de hadde ønsket det. Det skjedde da heller ikke.

Det korporative trepartssamarbeidet som innførte pressestøtten, er derfor trolig en vesentlig årsak til at partipressen overlevde 1970-årene såpass godt, om vi ser bort fra venstrepressen, som opplevde partisplittelse og oppløsning. Det ble ikke noe krise eller opprør mot partipressen fra journalistene, selv om partipressens massive ja-agitasjon under EF-striden og andre forhold kunne tilsi muligheter for et slikt opprør.

1970-årene – partipressen som korrektiv til sine partier

Bastiansen hevder at vi bortdefinerte betydningen av venstrepressens oppløsning.⁵² De som leser vår artikkel, kan se at vi la betydelig vekt på faktorer som EF-konflikten, splittelsen av partiet Venstre og Venstrepresselagets krise og oppløsning.⁵³ Maktutredningen fra 1982 hevdet imidlertid at venstrepressens endelikt var et unntak fra et ellers fungerende partipresse-system.⁵⁴ Det er noe annet enn å bortdefinere betydningen av venstrepressens oppløsning. Vårt poeng var å vise at partipressen neppe var i noen *generell* krise i 1970-årene, og at presseutredningene heller ikke oppsummerte noen slik krise. Samtidig erkjenner vi at en krise *kan* være til stede uten at aktørene selv oppfatter den, og at utvalg også kan ønske å unngå at den blir beskrevet. Dette må uansett i tilfelle undersøkes og sannsynliggjøres konkret.

I Bastiansens arbeid fra 2009 dokumenterte han heller ikke en generell krise. I sitt tilsvar fra 2016 skriver

Reiulf Steen (Foto: Stortingsarkivet).

han at det lå «tunge realiteter» bak da de unge redaktørene i A-pressen ikke lenger ønsket å være «organ for Det norske Arbeiderpartiet»,⁵⁵ men i stedet ønsket avisen som et «korrektiv» til partiet.

Etter EF-striden i 1972, og med et Ap i krise, signaliserte Einar Olsen (senere leder av A-pressen) at en suksessavis måtte være et «korrektiv til andre makter i samfunnet».⁵⁶ Tanken om pressen som korrektiv fikk da støtte helt opp i toppledelsen i partiet, med Reiulf Steen i spissen. Han ønsket ikke «grå menighetsblader».⁵⁷ Unge A-presseredaktører tok signalene på alvor og skapte en mer kritisk journalistikk, også i forhold til eget parti. Den eldre garde i Arbeiderpartiets ledelse likte nok utviklingen dårlig. Noen ble presset til å forlate redaktørkrakken, men felles for redaktørene var at de forsvarte en partipresse. En av redaktørene som gikk av på grunn av strid med en mer partilokal styreformann, hevdet dette: «Jeg synes det er en styrke med partiaviser. Men det må være stor frihet og romslighet, så lenge en står på partiets grunn.»⁵⁸

Disse konfliktene dreide seg i praksis om å realisere redaktørplakatens intensjon i A-pressen og å

I tiårene før pressestøtteordningen ble etablert, var bindingene mellom partiene og mange aviser sterk. (Ill: Endre Barstad © 2019).

modernisere partipressejournalistikken ved å skape organer som samtidig var korrektiv til partiet. Opp mot 1980-årene oppsto det dermed rom for at ulike fløyer i partiet kunne bruke «sine» lokale partiaviser og A-pressen i maktkampen i partiet.⁵⁹ Disse konfliktene dreide seg *ikke* om å bryte med partipressen, men de utfordret den servile rollen som den klassiske partipressen hadde spilt. Her pekte Bastiansen (2009) på en rekke faktorer som bidrog til oppmykningen og tanken om partipressen som korrektiv til eget parti,⁶⁰ og som vi kan gi vår tilslutning til, om vi ser bort fra hans analyse av pressestøttens virkninger. Vi kan også gi Bastiansens rett i hans kritikk av at vi ikke

I 1980-årene ble statens økonomiske politikk endret, og det ble dermed lagt til rette for nye investorer/aktører i avis- og mediebransjen

refererer til hans arbeid (2009) i analysen av de nye partiavisene som oppstod i 1970-årene.⁶¹

Bastiansen utfordrer oss også på redaktørkonflikten i Arbeiderbladet i 1974. Men denne konflik-

ten dreide seg ikke først og fremst om en krise for partipressesystemet. Bastiansen skriver selv at krisen ble utløst av *Arbeiderbladets* ensidige ja-agitasjon i EF-striden – noe som utløste opplagsfall og økonomiske problemer. Håndteringen av redaktørskiftet utløste

en opprivende partistrid. Men alle aktørene (også redaksjonsklubben) var trygt plassert innenfor en partipresse-ideologi som aldri ble utfordret.⁶² Konflikten førte faktisk direkte til at partipressen ble

styrket: Den nye redaktøren Einar Olsen reiste krav til statsminister Bratteli for å ta jobben. Vilkaaret var at pressen (og dermed *Arbeiderbladet*) ble tilført betydelige økonomiske midler gjennom en kraftig økning av pressestøtten.⁶³ Dette kom ved den såkalte Lex Arbeiderbladet.⁶⁴

Bastiansen omtalte også senterpressens redaktører. En av de mest markante var Andreas Hagen i *Østlendingen*. I en leder i 1975 spådde han en «smertefull oppbruddstid» for partipressen.⁶⁵ Da stod Sp midt i en opprivende partistrid, med Hagen og hans fylkesparti i en fløyposisjon med *Østlendingen* som det sentrale talerøret for opposisjonen mot sentralpartiets ledelse.⁶⁶ Hagen så for seg en framtid uten partiaviser, men ønsket seg ikke en slik utvikling. Han advarte mot at pressen trakk seg tilbake i samfunnsdebatten, og mente den måtte bli et *korrektiv* til sine partier.⁶⁷ Blant landets partiaviser var *Østlendingen* denne perioden blant de tydeligste med partikorrektivfunksjon, spissformulert ved den tilsynelatende selvmotsigende merkelappen «uavhengig partiavis».⁶⁸ Opposisjonen mot den sentrale partiledelsen ble sterkt markert, men det var ikke tvil om avisens støtte til grunnprinsippene i Senterpartiets politikk når kampen om makt, lokalt og sentralt, stod på dagsordenen.⁶⁹ Da

partiets hovedorgan *Nationen* begynte å betegne seg som «Senterpartiet Uavhengig» allerede tidlig i 1970-årene, var også dette en markering av selvstendighet, men heller ikke der var det tvil om at den var en Senterpartiavis. Oppbruddet fra rollen som klassiske partiaviser fant også sted i høyrepressen, men her var det også fløyer som var motstandere av en partipresse og pressestøtten. For høyrepressen var avisdøden den store utfordringen i første halvdel av 1970-årene, skrev Bastiansen.⁷⁰

Ut fra gjennomgangen er det problematisk å hevde at partipressen gikk inn i en generell krise etter 1972, med unntak for venstrepressen, som raskt ble splittet, fragmentert og opphørte å eksistere. De kildene Bastiansen legger fram, gir ikke grunnlag for en slik

bastant generell konklusjon. Han operasjonaliserer også begrepet «partiløjal» for snevert, noe som resulterer i unøyaktige konklusjoner. Partipressens klassiske funksjoner var presset av tidens strømninger og en mer uavhengig og moderne journalistikk. Det var en periode da avisene begynte å fungere som korrektiv til partiene, og de ble reddet som moderniserte partiaviser da pressestøtten ble innført.

Hva ville skjedd om pressestøtten ikke var blitt innført?

Bastiansen hevder at pressestøtten «bidro til å løse avisenes bånd til partiene».⁷¹ Dette hadde også «mange andre»⁷² kommet fram til. Det forblir usagt hvem disse er, og hva de har sagt. Tankegangen antas å være denne: Innføringen av økonomisk støtte til (parti-)avisene, bidrog til at partienes makt over partiavisene løsnet. Pressestøtten svekket derfor partipressen.

Vi vil presisere at vi sikkert kan enes om at langtids-tendensen mot en oppløsning av partipressen temmelig sikkert ville ha fortsatt enten man innførte pressestøtte eller ikke. Det kan også hende at pressestøtten gjorde det lettere for enkeltaviser å avvikle partiforbindelsene, men det må i tilfelle undersøkes

konkret. For partipressesystemet som helhet er det derimot problematisk å hevde at pressestøtten bidro til raskere avpartifisering. Under henvisning til Bastiansen og i noe neddempet form har denne oppfatningen også fått tilslutning i et større verk om norsk offentlighet.⁷³ Synspunktet får også tilslutning i Hans Fredrik Dahls arbeid – *A History of the Norwegian Press* (...) fra 2016.⁷⁴ For å undersøke dette nærmere kan vi stille et kontrafaktisk spørsmål: Hva ville skjedd med partipressen om pressestøtten ikke var blitt innført?

Einar Østgaard hevdet i 1978 at statsstøtten utgjorde 20 prosent av avisenes totalinntekter. Han mente at avistallet ville ha falt fra litt over 150 til rundt 100 etter ti år om støtten falt fra.⁷⁵ I 2009 påsto Einar

Å drifte aviser var blitt så kapitalintensivt fra slutten av 1960-årene at kapitalbehovet sprengte de realistiske økonomiske rammene for partiene

Olsen at et trettitalls aviser hadde gått inn siden innføringen av pressestøtten, og at 40–50 av 2009-avisene ville ha gått inn i tillegg uten pressestøtten.⁷⁶ I *Pressestøtten – mål og middel* fra 1982,, ble det beregnet at 101 av 153 aviser ville gått med underskudd uten pressestøtte i 1980. Hvor mange aviser som stod i fare for nedleggelse, ga utvalget ingen oversikt over, men nummer to-avisene var særlig utsatt. De var oftest partiaviser. Dermed ville det «politiske mangfoldet»⁷⁷ i avistilbudet trues. Mellom 1969 og 1987 ble 27 aviser nedlagt, av disse var 21 partiaviser.⁷⁸ I 1982 gikk 75 prosent av pressestøtten (produksjonsstøtten) til partiaviser eller aviser med et ideologisk grunnsyn.⁷⁹ Derfor er det overveiende sannsynlig at partiavissystemets *infrastruktur* (organisasjoner, aviser og ansatte) ville blitt betydelig redusert uten pressestøtten.

For det andre ville avisvirksomheten tidligere blitt sterkere markedsorientert, og vi ville ha fått en raskere utvikling av lokale avismonopoler. Der ville aviser sett behov for å bryte bånd til partiene for å nå større deler av den potensielle leserkretsen. Men viktigere: Partiene ville ikke vært i stand til å reise nødvendig kapital til å modernisere og omstille teknologisk de konkurranseutsatte avisene. Å drifte aviser var blitt så kapitalintensivt fra slutten av 1960-årene at kapitalbehovet sprenget de realistiske økonomiske rammene for partiene.⁸⁰ Konkurransen ville derfor raskt tvunget fram avisnedleggelser eller salg til privatkapital for modernisering, omstilling og investeringer.⁸¹ Den situasjonen ville temmelig sikkert påskyndet avpartifisering.

En tredje faktor er at de korporative arrangementene neppe ville blitt bygd opp i det omfanget som innføringen av pressestøtten skapte. Eller for å bruke Einar Olsens formulering fra 1998: Om dagspressen hadde valgt å organisere seg i kommersielle konsern, ville det hverken blitt «Holmenkollmøtet eller støtteordninger».⁸² Det er derfor mulig å hevde

at selve eksistensen av partipressesystemet etter krigen var hovedårsaken til at partiene ønsket at staten innførte pressestøtte, da avis døden truet i 1960-årene.

I 1969 var støtten på 3,7 millioner i produksjonstilskudd, ti år senere hadde den steget til 83,5 millioner kroner. Samtidig ble andre støtteordninger etablert, og tilskudd til anvendt presseforskning og etterutdanning for journalister kom på plass. Den totale pressestøtten steg fra 4,7 millioner i 1969 til 111 millioner i 1979.⁸³ Det korporative trepartssamarbeidet tilførte millionbeløp til (parti-)pressens utsatte aviser i løpet av 1970-årene. Bevilgningene økte svært raskt særlig det første tiåret, og det er vanskelig å tenke seg annet enn at det medvirket til å dempe konflikter i og om partipressen. Staten sikret at pressevirksomheten fikk en beskyttelse fra den kommersielle næringsvirksomheten, partipressen

gikk tilbake, men ble stabilisert, og avisstrukturen ble nærmest «frost» fast.

I 1980-årene, da staten liberaliserte kreditt- og valutamarkedene og avvirket den direkte styringen med bankenes utlån,⁸⁴ inntraff dramatiske endringer for norsk presse.

Årsakene er sammen-

satte, men nye investorer i avis- og mediebransjen oppsto, og aviser ble sett på som verdifulle investeringsobjekter.⁸⁵ Etter hvert liberaliserte avisselskapene også reglene sine for aksjeomsetning for å markedstilpasse seg.⁸⁶ Statens liberalisering av finansmarkedet i 1980-årene og nye eierforhold svekket og utfordret dermed pressestøttens intensjon – at avisvirksomhet *ikke* skulle regnes som ordinær forretningsvirksomhet, men markedsbeskyttes. Staten fortsatte å øke pressestøtten utover 1980-årene, men under nye markedsliberaliserte rammebetingelser fungerte pressestøtten *også* til å tiltrekke seg investorer, noe som skjerpet kampen i avismarkedet. Først i 1990 ble det for eksempel bestemt at aviser som betalte ut aksjeutbytte, ikke kunne motta statlig tilskudd.⁸⁷

Staten fortsatte å øke pressestøtten utover 1980-årene, men under nye markedsliberaliserte rammebetingelser fungerte pressestøtten også til å tiltrekke seg investorer, noe som skjerpet kampen i avismarkedet

Ut fra disse poengene kan vi ikke se at innføringen av pressestøtten bidro til at partipressen raskere ble avviklet, som Bastiansen hevder. Tvert om, det korporative trepartssamarbeidet og pressestøtten stabiliserte partipressen utover 1970-årene og forhindret at den gikk fullstendig i oppløsning, noe som også var intensjonen med pressestøtten. Svekkelsesaspektet kan kanskje ha noe for seg fra tidlig i 1980-årene, men da i forhold til de nye medieaktørene. De nye investoraktørene i avisbransjen så seg også tjent med en høy stabil pressestøtte. Det gjorde investeringer mer attraktive, og kunne ses på som et offentlig risikoreduserende sikkerhetsnett for avisinvesteringer.⁸⁸ Disse nye aktørene hadde ingen interesse av en partipresse, men Bastiansen anerkjenner ikke disse aktørene som vesentlige i avpartifiseringen. Han har hevdet at høyreavisene var avviklet som partiaviser da oppkjøpene av dem startet.

Det nye eierskapet «drepte» partipressen⁸⁹

Da Bastiansen drøftet avviklingen, la han størst vekt på pressefolkene egen motstand mot partipressen i fasen fra 1981 til 1991. Motstanden kom for fullt etter at aviskonkurransen og partisvekkelsen hadde gjort sitt.⁹⁰ Vår kritikk er at han ikke drøfter markedsliberaliseringen og de nye eierforholdene i 1980-årene i forhold til partipressen, og at han aviser at kommersialiseringen og mediekonsernene fremmet avpartifiseringen.⁹¹ Men her er han uklar. Bastiansen skriver at avviklingsprosessen var «nådd langt i partipressen da Orkla»⁹² bygde seg opp (noe vi er enig i), en annen plass i samme artikkel skriver han at «partipressens fall»⁹³ var en forutsetning for at mediekonsernene lot seg etablere. Enten hadde partipressen falt, eller så eksisterte den. Bastiansen forlanger rimelig nok «høy presisjon»⁹⁴ for å diskutere dette videre, da må han også selv rydde opp i sine motstridende utsagn.

Høyer hevdet følgende i 2005: «If the logic of the newspaper market had weakened the concept of a party press, the new ownership killed it.»⁹⁵ Det nye eierskapet fra tidlig i 1980-årene var kommersielle «multimedia conglomerates»,⁹⁶ og de omorganiserte avisene for å møte markeds kampen. Målet med avisdrift var ikke lenger politisk innflytelse, men avkastning på kapitalinvesteringer. Da var det

ikke rom for en partibundet presse, hevdet Høyer. I gjennomgangen av faglitteraturen, i sitt arbeid fra 2009, skrev Bastiansen at Høyer i 2005 bare foretok «kortfattede diskusjoner om»⁹⁷ partipressens fall. Men Bastiansen gjengir ikke, oppsiktsvekkende nok, Høyers svært sentrale konklusjon – at det nye eierskapet *drepte* partipressen.

Høyers konklusjon står åpenbart i motsetning til Bastiansen (og Dahl), som *ikke* ser mediekonsernene eller de nye eierforholdene som én faktor, blant flere, som bidro til avpartifisering.⁹⁸

Bastiansen tar et forbehold om A-pressen, men holder fast på at «partipressens fall»⁹⁹ kom først, så kom mediekonsernene. Vi påviste at Schibstedgruppens direksjon i 1986 gjorde vedtak om at partibindingene måtte fjernes dersom VG skulle gå inn med kapital i lokalaviser.

Som eksempel brukte vi avisen *Østlendingen*, som ble presset av VG til å fjerne partibindingene ved et eventuelt oppkjøp. I denne sammenhengen er det irrelevant at VG var partiavhengig, som Bastiansen antyder i sitt tilsvarende. Strategien til det framtidige mediekonsernet var klar – de ønsket avisenes partitilknytning avviklet. Det blir derfor misvisende når Norsk presses historie hevder som et generelt utsagn, at «avisers politiske og ideologiske ståsted var uten betydning»¹⁰⁰ da Schibsted vurderte investeringsobjekter. Hva som senere ble strategien til Schibstedgruppen i 1990-årene, da partipressen stod foran en endelig nedleggelse, blir en annen sak. De som fortsatt måtte mene at nye eierforhold og mediekonsern i 1980-årene ikke spilte noen rolle i avviklingen av partipressen, bør derfor tenke seg om.

Avisene og redaktørenes forhold til Høyres organisasjoner

I sitt tilsvarende kommenterer Bastiansen ikke sitt eget utsagn om at Orkla kjøpte seg inn i *forhenværende* høyreaviser. Vi hevdet at de første avisene Orkla kjøpte seg inn i 1985/86, ble sett på som partiaviser for Høyre. Tabellen sammenfatter noen strukturelle bånd til Høyre som var til stede da Orkla startet oppkjøpene av disse avisene, og gir en oversikt over redaktørenes tilknytning til høyrefamiliens organisasjoner.

Tabell 1. Avisenes politiske registrering i aviskatalogen etter 1970 og avisenes og redaktørenes øvrige forbindelser til Høyres organisasjoner i 1985/86

Aviser	Politisk registrering i Aviskatalogen etter 1970	Var avisene medlemmer i Norsk Høyre-pressen i 1985? ¹	Var avisene knyttet til Norpress* i 1985? ²	Hadde redaktørene medlemskap/verv/tilknytning i/til en av Høyres organisasjoner?	Var redaktørene medlemmer i DKPF? ^{**}
Moss Avis	«Borgerlig uavh.»	JA	JA	Fredrik Th. Bolin	JA
Fredrikstad Blad	«H» til 1977, senere «Uavh. kons.»	JA	JA	Erik Skogstrøm	JA
Østlandets Blad	«H» til 1992, senere «Kons.»	JA	JA	Andreas Gjølme	JA
Tønsbergs Blad	«H» til 1991, senere «Kons.»	JA	JA	Svein Døvlø Larssen	JA
Gjengangeren	«H» til 1991, senere «Kons.»	JA	JA	Paul Einar Vatne Pål Stensaas	JA JA
Sandefjords Blad	«H» 1994	JA	JA	Bjørn Hoelseth Audun Tjomsland	JA ?
*I 1984 skiftet Høyres Pressebyrå navn til Norpress **Den konservative Presses Forening					

Noter tabell 1:

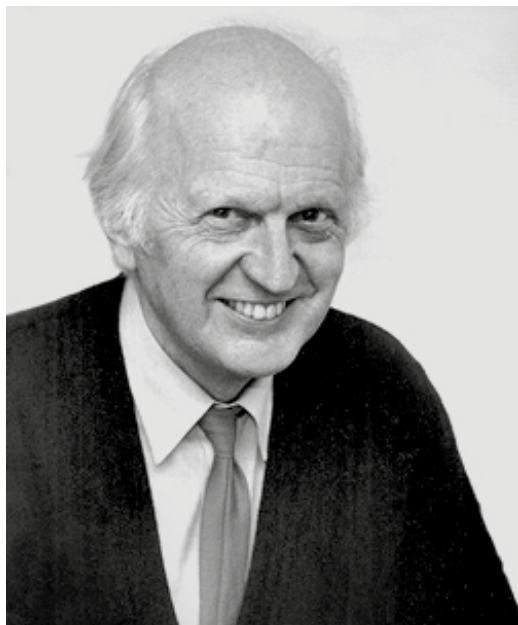
- 1 Medlemsaviser i Norsk Høyrepressen, oppført i jubileumsskriftet i 1985 (Mathisen 1985: 46)
 2 Alle de seks undersøkte avisene var medlemmer av Norpress. Se Norpress, medlemsavisene 1985.

Oversikten gir tydelige indikasjoner på at alle de seks avisene strukturelt var å regne som høyreaviser. Alle seks var medlemmer i Norsk Høyrepressen og var knyttet til Norpress i 1985/86, og fire av de seks avisene var registrert av Norske Avisers Landsforbund som høyreaviser. De to siste var registrerte som henholdsvis «borgerlig uavhengig» og «uavhengig konservativ». I tillegg hadde alle redaktørene en eller flere organisatoriske tilknytninger, verv eller oppgaver i Høyres organisasjoner. Den Konservative Presses Forening (DKPF) eksisterte til 2001, hadde direkte representasjon på landsmøtene i Høyre til 1982 og observatører til 1983, og løste opp sin partiloyalitet til Høyre mot slutten av 1980-årene.¹⁰¹ I Riksarkivet finnes arkivalia fra DKPF også ordnet under Høyres Hovedorganisasjon fram til 1986. DKPF hadde nedfelt i sine lover at «politisk interesserte medarbeidere» og «ansvarshavende redaktører» i «norsk konservativ dagspresse» kunne tas opp som medlemmer av styret. For medarbeiderne skulle dette skje «etter anbefaling av vedkommendes redaktør»,¹⁰² i tillegg åpnet lovene

for at medarbeidere i Høyres Hovedorganisasjon (som ikke nødvendigvis var presseansatte), kunne bli medlemmer. I sum er det derfor rimelig å regne organisasjonen som en del av «høyrefamilien.»

Vi vil kort presentere redaktørene og noen av de andre lederne i disse avisene i 1980-årene og noen av deres tilknytninger til Høyres organisasjoner.

Fredrik Th. Bolin (1931–2005) var redaktør i *Moss Avis* fra 1977 til 1992, formann i Den Konservative Presses Forening 1986–1994 og senere æresmedlem der. Han hadde tillitsverv i Høyre i 1950-årene og satt i Moss bystyre for partiet 1955–1959.¹⁰³ I 1986 var Bolin med i Høyrepressens samarbeidsutvalg.¹⁰⁴ Sammen med styreformann Jan Lindh og disponent Thore Eriksen i *Moss avis* deltok han også på den årlige avisleder-konferansen for høyrepressen i oktober 1986.¹⁰⁵ Markedssjef i avisen Per Ø. Mørde var også medlem av Norsk Høyrepresses Markedsråd i 1987.¹⁰⁶ Bolin ønsket utover i 1980-årene riktignok at høyreavisene skulle slutte å omtale seg som høyreaviser, og han arbeidet for navneendring av Høyres

Fredrik Th. Bolin 1991. (Foto: Moss Avis/Jon-Ivar Fjeld).

Erling Nordvik 1970. (Foto: Frits Solvang / Norsk Teknisk Museum).

Pressebyrå.¹⁰⁷ På den måten skulle pressebyrået og avisene kunne nå bredere ut.

Erik Skogstrøm (1926–2014) var redaktør i *Fredrikstad Blad* fra 1971 til 1991, var medlem av Østfold Høyre, satt en periode som bystyremedlem for partiet i Fredrikstad og var styremedlem i Høyres Pressebyrå og Norpress 1977–89.¹⁰⁸ I 1991 overlot Skogstrøm redaktøransvaret til Truls Velgaard, som senere ble gruppeleder i kommunestyret og ordfører kandidat for Fredrikstad Høyre.¹⁰⁹

Andreas Gjørme (1951–) var redaktør for *Østlandets Blad* 1983–1991, medlem av Den Konservative Presses Forening og deltok på kontaktmøte mellom foreningen og Høyre i mars 1984.¹¹⁰ På Norsk Høyrepreses markedsforumkonferanse i 1987, var han også en av innleiderne.¹¹¹ Gjørme var dessuten styremedlem i Norpress i 1989.¹¹² Fylkesordfører i Akershus (H) og organisasjonssjef i Høyres Hovedorganisasjon, Thorleif Løken (1925 – 1984), var ansvarlig redaktør i *Østlandets Blad*¹¹³ fram til Andreas Gjørme overtok.

Svein Døvre Larssen (1928–2015) var redaktør i *Tønsbergs Blad* fra 1977 til 1994/95, hadde flere

lokalpolitiske verv som representant for Høyre (i Stokke, Åsgårdstrand og Borre). Han var formann i Den Konservative Presses Forening 1980–1982 og senere æresmedlem.¹¹⁴ Fra 1994 tok Marit Haukom (1952–) over redaktørposten. Hun var med i Høyre i 1980-årene, og innehar i dag en rekke tillitsverv i Tønsberg Høyre.¹¹⁵ Av andre sentrale høyrefolk i avisen kan Hans Kristian Hogsnes (1954–2010) nevnes. Han var leder i Vestfold Høyre (1985–1991), senere ordfører i Tønsberg og stortingsrepresentant for Vestfold (1999–2001). Han var dessuten journalist i Høyres Pressebyrå, redaktør i Høyres avis og fra 1984–1995 var han nattredaktør og vakt sjef i Tønsbergs blad.¹¹⁶

Paul Einar Vatne (1941–) var redaktør i *Gjengangeren* 1981–1985 og medlem av Den Konservative Presses forening. Han deltok på kontaktmøte mellom Høyre og DKPF i mars 1984.¹¹⁷ I 1984–1985 var han dessuten styremedlem i Norpress.¹¹⁸ Vatne var ansatt i Unge Høyre så tidlig som i 1963.¹¹⁹

Pål Stensaas (1952) var redaktør i *Gjengangeren* 1985–1988. Han var ellers styremedlem i Den Konservative Presses Forening i 1987–90, styremedlem

i Norpress 1989–90 og medlem i Norsk Høyrepreses markedsutvalg.¹²⁰ Som redaktør deltok han på avislederkonferansen til Høyrepresens Samarbeidsutvalg i 1986, sammen med disponent i *Gjengangeren*, Arne Stangnes.¹²¹ Fra 1988 til 1991 var Marit Haukom (H) redaktør i avisen.

Bjørn Hoelseth (1942) var redaktør i *Sandefjords Blad* 1977–1985. I 1966–1968 var han ungdomssekretær og gruppesekretær i Oslo Høyre og formann i Oslo Unge Høyre i 1968. Han var styremedlem i Den Konservative Presses Forening 1983–1985, styremedlem i Norpress 1983–1985, og siden 2011 har han vært medlem av Sandefjord kommunestyre¹²² og aktivt medlem i Sandefjord Høyre.¹²³

Audun Tjomsland (1943–) var redaktør i *Sandefjords Blad* fra 1985 til 1987. Som redaktør deltok Tjomsland på møter i Norsk Høyrepreses Markedsforum.¹²⁴ Tjomsland er i dag medlem av Sandefjord Høyre og representant i kommunestyret i Sandefjord.¹²⁵ I Tjomslands redaktørperiode satt den senere stortingsrepresentanten for Høyre i Vestfold (1997–2001) Ole Johs. Brunæs (1936–2019) som medlem og senere styreformann (1987–1998) i *Sandefjords Blad* AS.¹²⁶ Roar Larsen var disponent og senere administrerende direktør i avisen i 1986. Han var styremedlem i Norsk Høyrepresse i jubileumsåret 1985.

I jubileumsheftet til Norsk Høyrepresse (1985) hevdet høyreformann Erling Norvik at avisene i Norsk Høyrepresse og partiet hadde foretatt en kostnadsfri «frigjøringsprosess»¹²⁷ fra hverandre. Innholdet i «frigjøringen» var at avisene hadde blitt et positivt korrektiv til partiet, noe som gjorde dem mer troverdige når de gikk på barrikadene for Høyres politikk, hevdet Norvik. Fornøyet nok omtalte han de frigjorte avisene i samme intervju som «våre aviser», «Høyres aviser», «partiets aviser», «Høyres presse», «våre våpendragere i pressen» og «høyrepresen».¹²⁸ Det synes derfor klart at Norsk Høyrepresse i 1985

både betraktet seg selv og ble betraktet av partiet og partilederen som en del av Høyre. Først i 1991 forsvant betegnelsen Norsk Høyrepresse, og ble erstattet med navnet Uavhengige Avisers Forening.¹²⁹

I sitt arbeid fra 2009 skrev Bastiansen at høyrepresen i årene 1985/86 foretok en «nesten gåtefull forsvinning»¹³⁰ og at sporene i dens egne arkiver stoppet i disse årene. Bastiansens egne oppsummeringer viser dermed at høyrepresen fremdeles eksisterte, og dermed ikke var «forhenværende» da Orkla startet sine oppkjøp i 1985/86. Det stemmer heller ikke med våre undersøkelser i Riksarkivet at sporene etter høyrepresen sluttet i 1985/86. I de arkivene vi har hatt tilgang til, fant vi materiale fra Norsk Høyrepresse fram til oktober 1988, men omfanget var riktig nok ikke stort. At Bastiansen ikke har funnet spor av høyrepresen i arkivene etter 1985/86, er i seg selv merkelig. Men det er uansett uforståelig at han fra dette trekker den slutningen at høyrepresen ikke lenger eksisterte

etter 1985/86. Dette er en variant av *argumentum ex silentio* – og denne logikken står generelt svakt innenfor epistemologien: «... arguments from silence are, as a rule, quite weak; there are many examples where reasoning from silence would lead us astray.»¹³¹ I denne saken er dette opplagt tilfelle. Det er for det første ikke en 100 prosent taus-

I 1985 hevdet høyreformann Erling Norvik at avisene og partiet hadde foretatt en kostnadsfri «frigjøringsprosess» fra hverandre. Innholdet i «frigjøringen» var at de hadde blitt et positivt korrektiv til partiet, noe som gjorde dem mer troverdige når de gikk på barrikadene for Høyres politikk

het. For det andre kan *graden av taushet* ha mange andre forklaringer enn ikke-eksistens av høyrepresen, og det ligger implisitt i bruken av *argumentum ex silentio* at disse (uten spesifikk begrunnelse) er definert ut av analysen. For det tredje har vi påvist en synlig arkivavleiring av eksistens til oktober 1988. Et møte i organisasjonens markedsråd la planer for 1989, men rett etter ble det meldt at et ekstraordinært årsmøte i Norsk Høyrepresse hadde avviklet sitt sekretariat. Dermed ble Markedsrådet og den årlige Markedsforum-konferansen for 1989 stoppet.¹³² Dette ble også fanget opp i fagbladet *Journalisten*, som i november 1988 skrev at Norsk Høyrepresse

Forlot pressen sin rolle som mikrofonstativ for partiene i denne perioden? (Ill: Endre Barstad © 2019).

hadde fått betydelige driftsproblemer.¹³³ For det fjerde, høyrepressen eksisterte ikke bare som en overordnet partipresseorganisasjon, men også som en organisatorisk realitet i enkeltaviser. Vi har påvist at den i høy grad eksisterte i de seks orklaopkjøpte avisene i 1985/86.

Dette er ikke uvesentlige detaljer. Fra begynnelsen av 1980-årene var nye aktører som Media Invest, VIP Skandinavia, Pegasus og Kosmos meget aktive i avismarkedet, men trakk seg i hovedsak ut fra 1986.¹³⁴ Fra 1985 og årene rett etter kjøpte Orkla seg opp som aviseier.

Dermed er det svært problematisk å spissformulere en påstand som er i klar konflikt med virkeligheten, slik Bastiansen gjør: «Kort sagt: først forsvant Høy-

repressen, så kom Orkla.»¹³⁵ Det var omvendt – Norsk Høyrepress forsvant etter at Orkla og de nye medie-aktørene var etablert som eiere, og de struk-

turelle båndene til Høyre i enkeltavisene var på plass da orklaopkjøpene startet. At avisene trolig var svekket som tradisjonelle partiaviser, noe som gjorde oppkjøp av dem lettere, er en annen sak, men avvirket var de ikke. Dermed var det ingen forutsetning, som

Bastiansen har hevdet, at partipressen var avvirket for at nye eiere og Orklakonsernet kunne komme inn på eiersiden.¹³⁶

Vi mener det er rimelig å betrakte alle de seks avisene vi har undersøkt, som strukturelt knyttet til «høyrefamilien» både formelt på avisnivå og gjennom

Fornøylig nok omtalte Norvik de frigjorte avisene i samme intervju som «våre aviser», «Høyres aviser», «partiets aviser», «Høyres presse», «våre våpendragere i pressen» og «høyrepressen».

Partiene og avisene: Med påholden penn? (Ill: Endre Barstad © 2019).

at avisenes mest sentrale ledere hadde et mangfold av medlemskap, tilknytninger og representasjons- og lederroller i Høyres ulike organisasjoner. Det virker derfor i høy grad å være rimelig å betrakte disse avisene og deres redaksjonelle og administrative ledersjikt i 1985/86 som en «forlengelse» av Høyres partiorganisasjon.

Det er heller ikke uproblematisk å bortforklare de strukturelle tilknytningene ved å redusere betydningen av partiregistreringen i Aviskatalogen. Bastiansen antyder at vi legger for stor vekt på registreringen og betrakter den nå bare som «formaliteter» og et *etter-slep* av «vanepreget kolonne-rapportering»¹³⁷, nærmest uten betydning. Her må Bastiansen ha endret synspunkt, siden han i 2009 regnet det som «betydningsfullt når avisene opprettholdt eller endret (...) sitt politiske ståsted»¹³⁸, noe vi kan slutte oss til. Registreringen ble gjennomført av NAL, med svar fra norske redaktører eller ledere i avishusene, og der et betydelig antall aktivt registrerte avisen som partiorgan. Det gjorde de vel vitende om at det var mulig å la være å registrere avisen som partiavis. At en såpass kontroversiell registrering i 1980- og 90-årene skulle gå nærmest på autopilot, slik Bastiansen antyder, finner vi lite sannsynlig. Og partiregistreringen i aviskatalogen inngår uansett bare som ett sentralelement blant mange faktorer som her er undersøkt.

Konklusjoner

Med bakgrunn i denne gjennomgangen vil vi fastholde at pressestøtten ble utformet og innført av et korporativt trepartssystem – staten, partiene og pressen, som sammen forhindret en *gjennomgående* krise og fullstendig oppløsning av partipressen i 1970-årene. Sentrale presseforskere deltok i utvalgenes arbeid, forskere som gjennom egne arbeider og egen argumentasjon bidro til å begrunne partipressens funksjon og rolle i det parlamentariske demokratiet. Dette moderniserte partipressesystemet.

I 1980-årene ble statens økonomiske politikk endret, og det ble dermed lagt til rette for nye investorer/aktører i avis- og mediebransjen. Samtidig var partiene betydelig svekket, og det samme gjaldt dermed også deres støttefunksjoner og styringsevne over partiavisene. Journalistene (og redaktørene) utviklet en sterkere profesjonsidentitet og forsterket motstanden i redaksjonene og i journalistikken mot innflytelse fra partipressesystemet. Konkurransen i avismarkedet utviklet noen få mediekonsern, som sammen med journalistene og andre nye eiere drev avpartifisering videre. De nye investorene/mediekonsernene sammen med journalistene og til dels partiene så da få fordeler av en partipresse, og dessuten måtte de aksepterte de nye eierforholdene. De bidro der-

for til at partipressen som system etter hvert fikk det endelige dødsstøtet. Både partier og enkeltpersoner med eierposter kunne følge muligheter for å tjene penger framfor å bidra til at avisene fungerte som politiske redskaper.

Påstanden om at Orkla kjøpte seg inn i forhenværende høyreaviser, står seg ikke mot en undersøkelse av om disse seks avisene fremdeles var strukturelle partiorganer i 1985/86. Tvert om er det med bakgrunn i summen av avisregistreringer i aviskatalogen, avismedlemskap i Norsk Høyrepresse, avistilknytning til Norpress, partileder Norviks klare klassifiseringer og ulike redaktørers og andres sentralpersoners mangfold av medlemskap, roller og verv i ulike høyretilknyttede organisasjoner et sterkt grunnlag for å hevde at alle disse seks oppkjøpte avisene ikke var *tidligere* høyreaviser i 1985/86. De var fortsatt strukturelle høyreaviser. Med bakgrunn i dette ville det være svært oppsiktsvekkende om de ikke også fremdeles de facto støttet Høyre i sine spalter. I en senere artikkel vil vi både påvise at de gjorde det, og at det heller ikke var et vesentlig fall i de partistøttende funksjonene fra perioden rundt stortingsvalget i 1981 til perioden rundt stortingsvalget i 1985.

Vi vil fastholde at pressestøtten ble utformet og innført av et korporativt trepartssystem, som forhindret en fullstendig oppløsning av partipressen i 1970-årene

Noter

- 1 Bastiansen 2016: 53
- 2 Dahl 2016a: 54 ff.
- 3 Bastiansen 2016: 49
- 4 Ibid. 2016: 49
- 5 Myhre 2014: 169 f.
- 6 Se f.eks. Sørgård 2015: 46–51. Han undersøkte 17 avisartikler i ukene etter Hellerudkomiteens innstilling.
- 7 Begrep «pressestøtterne» lanseres både av Dahl og Bastiansen i Mediehistorisk tidsskrift nr. 25, 2016. Begrepet er relevant for den videre analysen av partipressen.
- 8 Av presseforskere som har medvirket i presseutvalg, kan vi nevne Nils Christie (Hellerudkomiteen), Svennik Høyer (NOU 1973: 22, NOU 1974: 57, NOU 1982: 44), Odd Raauum (sekretær NOU 1982: 44), Sigurd Høst (sakkyndig NOU 1992: 14). I Maktutredningens rapport om massemedier (NOU 1982: 30) deltok Svennik Høyer, Kjell Olav Mathisen, Anita Werner og Helge Østbye.
- 9 Bastiansen 2016: 49
- 10 Tosh 2015: 74
- 11 Overrein og Madsen 2016: 13
- 12 Tosh 2015: 74
- 13 Bastiansen 2016: 49
- 14 Hellerudkomiteen (1967), NOU 1973: 22, NOU 1974: 57, NOU 1982: 44, NOU 1982: 30, NOU 1983: 3, NOU 1988: 36 og NOU 1992: 14
- 15 Se Rokkan 1987: 95–100.
- 16 Rommetvedt i Knutsen (red.) 2017: 175
- 17 Nordby 1999, kapittel 4
- 18 Ryymin (red.) 2017: 175
- 19 Ibid. 2017: 288
- 20 NOU 1982: 30, s. 65 og 66
- 21 Rommetvedt 2017: 174 ff.
- 22 Ryymin 2017: 25
- 23 Rommetvedt 2017: 178
- 24 Nordby 1999, kapittel 3
- 25 Ibid. kapittel 2 og 3
- 26 Krumsvik 2011: 17
- 27 Østbye 2012: 72
- 28 Bjerke 2008: 36 ff.
- 29 NOU 1982: 30, s. 189
- 30 Ibid.: 191
- 31 Rokkan 1987: 63 f. og 95 f.
- 32 Wale 1976: 82
- 33 NOU 1982: 30, s. 190–192
- 34 Wale 1976: 29 og 50
- 35 Samarbeidskomiteen besto av toppledelsen i Arbeiderpartiet og LO.
- 36 Olsen 1998: 19
- 37 Se Wale 1976: 81 f., som sammenligner pressen innflytelse med andre bransjer.
- 38 Olsen 1998: 19–22, 37 f.
- 39 Høst 2010: 98
- 40 NSD Forvaltningsdatabasen. Kontaktutvalget mellom dagspressen og staten
- 41 Se Overrein og Madsen 2016: 13.
- 42 NOU 1982: 30, s. 65 og 66
- 43 Olsen 1998: 5
- 44 Ibid.: 67
- 45 Se St. meld. nr. 34 (1975–76): 94 og 98, Journalisten 1975 nr. 2: 12 og 13.
- 46 Rolland 2011: 371
- 47 Se Østgaard 1978: 171 f. for en drøfting av pressestøttens funksjon og virkninger.
- 48 Se Haaland 1967, Thomsen 1967, Østgaard 1968 og Berit Bettum i NOU 1982: 44, s. 44 f.
- 49 Sletten 1979: 164
- 50 Se Bonde 1975, s. 22 og 81 og St. meld. nr. 34 (1975–76): 94 f. og NOU 1982: 44, s. 44.
- 51 Bonde 1975: 82, se også artikkel av Per Berrefjord i Journalisten 1974 nr. 6/7 s. 8.
- 52 Bastiansen 2016: 48
- 53 Overrein og Madsen 2016: 16, 26, 27 og 39 f.
- 54 NOU 1982: 44, s. 20
- 55 Bastiansen 2016: 48
- 56 Einar Olsen sitert i Bastiansen 2009: 184
- 57 Reiulf Steen, sitert i Bastiansen 2009: 189 og omtale i Olsen 1998: 183 og 195
- 58 Bastiansen 2009: 216, se også omtale av andre redaktører i A-pressen s. 185, 186 f., 188, 192, 218f.
- 59 Se Bastiansen 2009 for en grundig gjennomgang av konfliktene s. 217 f., 219, 220 f. og 222–228.
- 60 Bastiansen 2009: 228–241, kapitlet Tverrgående faktorer
- 61 Bastiansen 2016: 48
- 62 Se Bastiansen 2009: 205 og hele omtalen på sidene 199–208.
- 63 Se Olsen 1998: 87 og Bastiansen 2009: 203. Einar Olsen presset Bratteli til å ikke sette tak på produksjonstilskuddet til avisene (tonn papir). Det økte den samlede pressestøtten og støtten til Arbeiderbladet og A-pressens aviser betydelig.
- 64 Skreddersyng av pressestøtten slik at flest mulig arbeiderpartiaviser skulle overleve, har blitt omtalt som Lex Arbeiderbladet (se f.eks. Jan Otto Hauge i Journalisten 28. januar 2009).
- 65 Østlendingen, 1. april 1975.
- 66 Madsen 2001, s. 147–159, særlig s. 151
- 67 Bastiansen 2009: 156 f., Overrein 2001: 262 og Overrein 2005: 130 og 158 f.
- 68 Overrein 2001: 249
- 69 Se Overrein 2001: 298 for oversikt over støtten til Senterpartiet i Østlendingen foran kommune- og stortingsvalg.
- 70 Bastiansen 2009: 173
- 71 Bastiansen 2016: 50
- 72 Ibid.: 50
- 73 Gripsrud (red.) 2017: 409
- 74 Dahl 2016b: 180
- 75 Østgaard 1978: 168
- 76 Einar Olsen i Journalisten 16. januar 2009

- 77 NOU 1982: 44, s. 29 og 53
- 78 Andenæs 1988: 14
- 79 Østbye 1984: 104
- 80 Se Andersen 1981: 92 og 101 for vurdering av partiet Høyres økonomi og deres partiaviser. For A-pressen hevder Einar Olsen at LOs pressekontingent hadde nådd en faretruende grense for «hva fagbevegelsen kunne yte» (Olsen 1998: 18).
- 81 Lederen i Arbeiderpartiets presseforbund ønsket i 1986 privat kapital velkommen for å unngå avisdød. Dette skapte oppstyr i A-pressen. Se Journalisten 1986 nr. 1, 10. januar.
- 82 Olsen 1998: 44. Det Olsen sikter til, er Holmenkollkonferansen 1. og 2. mars 1966, som var en konferanse mellom regjeringen og presseorganisasjonene og ble starten for at en pressestøtteordning kunne utredes (Høst 2009: 68 og 69).
- 83 Støtten fortsatte å øke, og i 2000 nådde den 221 millioner kroner (NOU 2000: 15, s. 20).
- 84 Lønning 2005: 337
- 85 NOU 1988: 36, s. 8. Se også NPH (Hjeltnes 2010: 421–431) om konsernutviklingen i 1980-årene.
- 86 Overrein 2001: 281
- 87 NOU 2000: 15, s. 19. I NOU 2000: 15, s. 13 ble disse begrensningene foreslått fjernet.
- 88 Se NPH Hjeltnes (red.) 2010: 424 om Trygve Hegnars strategi for avisdrift og forholdet til pressestøtten.
- 89 Bruken av begrepet «drepte» viser til Svennik Høyer (2005: 87).
- 90 Bastiansen 2014: 20
- 91 Bastiansen 2009: 471 f.
- 92 Bastiansen 2016: 51
- 93 Ibid.: 52
- 94 Ibid.: 51
- 95 Høyer 2005: 87
- 96 Ibid.: 87
- 97 Bastiansen 2009: 434
- 98 Bastiansen 2009: 471 f., Bastiansen 2016: 52 og Dahl 2014: 14
- 99 Bastiansen 2016: 52, Bastiansen 2014: 23
- 100 Hjeltnes 2010: 433
- 101 Wikipedia 2019: Den Konservative Presses Forening
- 102 Den Konservative Presses Forening 28. mars 1978. Lover
- 103 Fredrik Th. Bolin i Pressefolk 1979: 24 og Pressefolk 1997: 328
- 104 Høyrepressens Samarbeidsutvalg 22. mai 1986
- 105 Høyrepressens Samarbeidsutvalg 1.–2. oktober 1986. Avislederkonferanse, deltakerliste.
- 106 Norsk Høyrepress. Markedsrådet 31.08.87. Møtereferat.
- 107 Bastiansen 2009: 253
- 108 Erik Fillip Skogstrøm i Pressefolk 1979: 181
- 109 Truls Velgaard i Fredrikstad Blad 19. april 2014 og høyre.no/ personprofiler
- 110 Den Konservative Presses Forening. Kontaktmøte mellom Høyre og DKPF 7. mars 1984.
- 111 Norsk Høyrepress, Markedsrådet 21.8. 1987, Notat.
- 112 Andreas Gjølme i Pressefolk 1979: 112
- 113 Thorleif Løken i Pressefolk 1979: 129
- 114 Svein Døvre Larssen i Pressefolk 1979: 41 og Wikipedia 2019
- 115 Høyre.no: Marit Haukom
- 116 Hans Kristian Hogsnes i Pressefolk 1997: 152 og Stortinget.no.
- 117 Den Konservative Presses Forening. Kontaktmøte mellom Høyre og DKPF 7. mars 1984.
- 118 Norpress 1985, Årsberetning 1984–1985.
- 119 Paul Einar Vatne i Pressefolk 1979: 208.
- 120 Pål Stensaas i Pressefolk 1997: 344
- 121 Høyrepressens Samarbeidsutvalg 1.–2. oktober 1986. Avislederkonferanse.
- 122 Wikipedia 2019: Bjørn Hoelseth
- 123 Høyre.no: Bjørn Hoelseth
- 124 Norsk Høyrepress 17. juni 1986. Brev til Audun Tjomsland fra Lars Nyhus.
- 125 Høyre.no: Audun Tjomsland
- 126 Stortinget.no: Ole Johs. Brunæs
- 127 Erling Norvik i Mathisen 1985: 41. I jubileumsheftet ble «frigjøringsprosess» satt i anførselstegn.
- 128 Mathisen 1985: 41 f.
- 129 Holand 1992: 10
- 130 Bastiansen 2009: 264. Han hevder også at «Høyrepressen forsvant brått, men stillferdig.»
- 131 Bernecker og Pritchard 2010: 64 f.
- 132 Norsk Høyrepress. Markedsrådet 28.10.88. Notat.
- 133 Journalisten 1988, nr. 18, 9. november.
- 134 Se NOU 1988: 36, s. 8
- 135 Bastiansen 2009: 472
- 136 Ibid.: 472
- 137 Bastiansen 2016: 51
- 138 Bastiansen 2009: 147

Litteratur og kilder

Andenæs, I. (1988). *Pressestøtten og dens virkninger*.

Volda: Møre og Romsdal distriktshøgskole

Andersen, R. (1981). *Høyrepressen 1945–1970. En analyse av forholdet mellom parti og partipresse i etterkrigstida*. Hovedoppgave i historie. Oslo: Universitetet i Oslo

Bastiansen, H.G. (2009). «Lojaliteten som brast. Partipressen i Norge fra senit til fall 1945–2000». I *Pressehistoriske skrifter* nr. 11. Oslo: Norsk Pressehistorisk Forening

Bastiansen, H.G. (2014). «Fra konflikt til konsensus? Partipressens fall og konsekvenser for journalistikken». I *Pressehistorisk Tidsskrift* nr. 21

Bastiansen, H.G. (2016). «Partipressen igjen – Tilsvar til Overrein og Madsen». *Mediehistorisk Tidsskrift* nr. 25 s. 47–54

Bernecker, S. og Pritchard, D. (2010). *The Routledge Companion to Epistemology*. London: Routledge

- Bjerke, P. (2008). *Refleks eller refleksjon? En sosio-logisk analyse av journalistisk profesjonsmoral*. Avhandling for ph.d.-graden. Volda/Oslo: Høgskulen i Volda/Universitetet i Oslo
- Bonde, A. (1975). *Stat og presse : med pennen i jernlunge*. Oslo: Cappelen
- Dahl, H.F. (2014). «Partipressen i Norge – fra utvikling til avvikling». *Pressehistorisk Tidsskrift* nr. 21.
- Dahl, H. F. (2016a). «Tilsvar til Overrein og Madsen». I *Mediehistorisk Tidsskrift* nr. 25 s. 54–57.
- Dahl, H.F. (2016b). *A History of the Norwegian Press 1660–2015*. Palgrave Macmillan: London
- Den Konservative Presses forening 28. mars 1978. *Lover*. Arkiv: Pa 583-3, D – 0335. Mappe 750 Den Konservative Presses Forening. Riksarkivet.
- Den Konservative Presses Forening. *Kontaktmøte mellom Høyre og DKPF 7. mars 1984*. Arkivboks Pa 583-3, D – 0335 Den Konservative Presses Forening. Riksarkivet.
- Gripsrud, J. (red.) (2017). *Allmenningen. Historien om norsk offentlighet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Hellerudkomiteen (1967). *Innstilling om tiltak for å opprettholde en differensiert dagspresse*. Oslo: Stat- og pressekomiteen.
- Hjeltnes, G. (red.) (2010). *Norsk presses historie, bind 3: Imperiet vakler 1945–2010*. Oslo: Universitetsforlaget
- Holand, J.T. og Døvre Larsen, S. (1992). *Presse med mening: Den konservative Presses Forening 1892–1992*
- Høst, S. (2009). «Mye mer enn Akersgata – Norsk pressestruktur 1945–2009». *Pressehistoriske skrifter* nr. 12.
- Høst, S. (2010). «Pressen får statsstøtte». I Hjeltnes G. (red.) *Norsk presses historie. Bind 3: 'Imperiet vakler 1945–2010'*. Oslo: Universitetsforlaget
- Høyer, S. (1982). «Pressen – Økonomisk utvikling og politisk kontroll». I *NOU 1982: 30. Maktutredningen. Rapport om massemedier*. Oslo: Universitetsforlaget
- Høyer, S. (2005). «The Rise and Fall of The Scandinavian Party Press». I Høyer, S. og Pöttker, H. (red.). *The Diffusion of The News Paradigm*. Göteborg: NORDICOM
- Høyrepressens Samarbeidsutvalg 22. mai 1986. Møtereferat. Arkiv: Pa 583-3, D-0331. Høyres Samarbeidsutvalg. Riksarkivet.
- Høyrepressens Samarbeidsutvalg 1.–2.oktober 1986. Avislederkonferanse. Deltakerliste. Arkiv: Pa583-3, D-0331. Høyres Samarbeidsutvalg. Riksarkivet.
- Høyre.no/personprofiler: Truls Velgaard, Bjørn Hoelseth, Audun Tjomsland. Hentet 12.01.2019.
- Høyre.no/personprofiler: Marit Haukom. Hentet 12.01.2019 fra <https://hoyre.no/vestfold/tonsberg/aktuelt/marit-haukom-h-en-te/>
- Haaland, A. (1967). *Rottefangeren fra Gutenberg*. Oslo: Pax forlag
- Journalisten* 1974 nr. 6/7, 1975 nr. 2, 1986 nr. 1, 10. januar 1988 nr. 18, 28. januar 2009, 9. november 2009 nr. 16.
- Knutsen, O. (red.) (2017). *The Nordic Models in Political Science. Challenged, but still viable?* Bergen: Fagbokforlaget
- Krumsvik, A.H. (2011). *Medienes privilegier – en innføring i mediepolitikk*. IJ-forlaget: Kristiansand
- Løyning, T. (2005). «Kredittilsynet i en neoliberal økonomi: Finansmarkedenes dannelse». I *Sosiologisk tidsskrift* nr. 13, 335 – 362. Hentet 26. februar 2018 fra https://www.idunn.no/file/pdf/33213356/kredittilsynet_i_en_neoliberal_ekonomi_finansmarkedenes_dannelse.pdf
- Madsen, R. (2001). *Motstraums : Senterpartiets historie 1920–2000*. Band 2 1959–2000. Oslo: Samlaget
- Mathisen, O.M. (1985). *Samarbeid i 50 år. Norsk høyrepresse 1935–1985*. Norsk Høyrepresse
- Myhre, J.E. (2014). *Historie. En introduksjon til grunnlagsproblemer*. Oslo: Pax forlag A/S
- Nordby, T. (1999). *Samvirket mellom organisasjoner og stat: Norge*. UiO Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Lastet ned 13.09. 2017 <http://www.sv.uio.no/mutr/publikasjoner/rapporter/rapp1999/rapport4.html>
- Norpress 1985. Årsberetning 1984–1985. Arkiv: Pa 583-3, D-0331. Høyres samarbeidsutvalg. Riksarkivet.
- Norpress. Medlemsavisene 1985. Arkiv: Pa 583-3, D-0331. Høyres Samarbeidsutvalg. Riksarkivet.

- Norsk Høyrepressen 17. juni 1986. Brev til Audun Tjomsland fra Lars Nyhus. Arkiv: Pa 583-3, D-0331, Høyres samarbeidsutvalg. Riksarkivet.
- Norsk Høyrepressen. Markedsrådet 21.8.1987. Notat. Arkiv: Pa583-3, D-0331. Høyres samarbeidsutvalg. Riksarkivet.
- Norsk Høyrepressen. Markedsrådet 31.08.1987. Møtereferat. Arkiv: Pa583-3, D-0331. Høyres samarbeidsutvalg. Riksarkivet.
- Norsk Høyrepressen. Markedsrådet 28.10.88. Notat. Arkiv: Pa583-3, D-0331. Mappe, Markedsrådets møter 1988. Høyres samarbeidsutvalg. Riksarkivet.
- NOU 1973: 22. *Dagspressens økonomi*. Oslo: Forbruker- og administrasjonsdepartementet
- NOU 1974: 57. *Samarbeid i dagspressen*. Oslo: Forbruker- og administrasjonsdepartementet
- NOU 1982: 30. *Maktutredningen: Rapport om massemedier*. Oslo: Universitetsforlaget
- NOU 1982: 44. *Pressestøtten – mål og midler*. Oslo: Forbruker- og administrasjonsdepartementet
- NOU 1983: 3. *Massemedier og mediepolitikk*. Oslo: Kultur- og vitenskapsdepartementet
- NOU 1988: 36. *Om eierforhold i dagspressen*. Oslo: Forbruker- og administrasjonsdepartementet
- NOU 1992: 14. *Mål og midler i pressepolitikken*. Oslo: Kulturdepartementet
- NOU 2000: 15. *Pressepolitikk ved et tusenårsskifte: Dagspresseutvalgets innstilling*. Oslo: Kulturdepartementet
- NSD Forvaltningsdatabasen. *Kontaktutvalget mellom dagspressen og staten*. Hentet 07.11.2017 fra <http://www.nsd.uib.no/polsys/data/forvaltning/utvalg/15018000>
- Olsen, E. (1998) ... og regien var ved Johan Ona : *Pressestøttens ukjente sider : Dessuten medvirket Einar Olsen*. IJ-rapport 5/98. Fredrikstad: Institutt for journalistikk
- Olsen, E. (2009). «– Grunnlaget for pressestøtte borte». *Journalisten* 16. januar. Hentet 28. mars 2018 fra <https://journalisten.no/story/56340>
- Overrein, P. (2001). «Hvor ånden bærer bud» – *Østlendingen fra Arbeiderdemokratene til Orkla*. Elverum: Østlendingen
- Overrein, P. (2005). *Avviklingen av partipressen : En studie av avisen Østlendingen og norske partipresser 1970–2004*. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap NTNU. Hentet 01.12.2015 fra <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/id/246323/Overrein-2005.pdf>.
- Overrein, P. og Madsen, R. (2016). «Partipressen avvikling – årsaker og faser». I *Mediehistorisk tidsskrift* nr. 25 s. 11–47
- Pressefolk* (1979). Fredrikstad: Norsk Presseforbund, Institutt for Journalistikk
- Pressefolk* (1990). Fredrikstad: Norsk Presseforbund, Institutt for Journalistikk
- Pressefolk* (1997). Nils E. Øye (red.). Fredrikstad: Institutt for Journalistikk
- Rokkan, S. (1987). *Stat, nasjon, klasse*. Oslo: Universitetsforlaget
- Rolland A. (2011). «Etableringen av pressen som næring i Norge 1875–1900». I *Historisk tidsskrift*, bind 90.
- Rommetvedt, H. (2017). «Scandinavian Corporatism in decline». I Knutsen, O. (red.) (2017). *The Nordic Models in Political Science. Challenged, but still viable?* Bergen: Fagbokforlaget
- Ryymmin, T. (red.) (2017). *Historie og politikk. Historiebruk i norsk politikkutforming etter 1945*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ryymmin, T. (2017). «Innledning. Historie i politikk». I Ryymmin, T. (red.) (2017) *Historie og politikk. Historiebruk i norsk politikkutforming etter 1945*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ryymmin, T. (2017). «Konklusjon. De politiske historiene». I Ryymmin T. (red.) (2017) *Historie og politikk. Historiebruk i norsk politikkutforming etter 1945*. Oslo: Universitetsforlaget
- Sletten, V. (1979). *Pressestøtte og pressefridom*. Fredrikstad: Institutt for Journalistikk
- Stortinget.no. Hogsnes, Hans Kristian hentet 14.april 2018 fra <https://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Representantene/Representantfordeling/Representant/?perid=HKH>

- Stortinget.no. Brunæs, Ole Johs. Hentet 17.januar 2019 fra <https://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Representantene/Representantfordeling/Representant/?perid=OJB>
- St. meld. Nr. 34 (1975–76). *Om vår dagspresse – økonomi og samarbeid.*
- Sørgård, K.L. (2015). *Pressestøttedebatten: Fra pressestøtte til mediestøtte.* Bergen: Institutt for medievitenskap, UiB
- Thomsen, P. (1967). «Pressen kan bare være fri, hvis den også er god forretning». I *Presse og stat : En debatt om tiltak for å sikre en differensiert presse i Norge.* Oslo: Norsk Presseforbund og Norske Avisers Landsforbund
- Tosh, J. (2015). *The pursuit of history. Aims, methods and new directions in the study of history.* Abingdon/New York: Routledge
- Wale, T. (1976) [1972]. *Fjerde statsmakt eller annen partimakt.* Oslo: Institutt for journalistikk
- Wikipedia 2019: Den Konservative Presses Forening. Hentet 21. januar 2019 fra https://no.wikipedia.org/wiki/Den_Konservative_Presses_Forening
- Wikipedia 2019: Svein Døvle Larssen. Hentet 13. januar 2019 fra https://no.wikipedia.org/wiki/Svein_D%C3%B8vle_Larssen
- Wikipedia 2019: Bjørn Hoelseth. Hentet 12. januar 2019 fra https://no.wikipedia.org/wiki/Bj%C3%B8rn_Hoelseth
- Østbye, H. (1984). *Massemediene.* Oslo: Tiden Norsk Forlag.
- Østbye, H. (2012). «Mediestøtte og mediepolitikk. Arne H. Krumsvik, Medienes privilegier – en innføring i mediepolitikk.» *Norsk medietidsskrift* 19 (1).
- Østgaard, E. (1968). «Avisenes oppgaver». I *Samtiden* Vol: 77 [28–48].
- Østgaard, E. (1978). «Ideelle motiver og økonomisk virkelighet». I Østgaard, E. (red.) *Pressen i Norden.* Oslo: Gyldendal

